

УДК 681.3

В.Д. Каминін

Харківський національний університет будівництва та архітектури, Україна

ЗАСОБИ ВІЗУАЛЬНОГО МОДЕЛЮВАННЯ СКЛАДНИХ ДИНАМІЧНИХ СИСТЕМ

V.D. Kamynin

TOOLS FOR VISUAL MODELING OF COMPLEX DYNAMIC SYSTEMS

На цей час існує цілий ряд різноманітних засобів моделювання, що дозволяють не тільки моделювати складні динамічні системи, але і проводити з ними експерименти. Найбільш повне дослідження загальносистемних проблем виходить у результаті моделювання об'єктів за допомогою сучасних технологій, реалізованих у спеціалізованих обчислювальних пакетах візуального моделювання.

Існує величезне число пакетів візуального моделювання. В них користувачеві надається можливість описувати моделюючу систему переважно у візуальній формі, наприклад, графічно представляючи як структуру системи, так і її поведінку (наприклад, за допомогою карти станів). Такий підхід дозволяє користувачеві не піклуватися про реальну програмну реалізацію моделі, що значно спрощує процес моделювання. Результати експерименту в пакетах візуального моделювання надаються в більш наочній для людини формі: у вигляді графіків, гістограм, схем, із застосуванням анімації і т.д. Також підтримується технологія об'єктно-орієнтованого моделювання, що дозволяє повторно використовувати екземпляри моделей з можливістю внесення в них тих чи інших змін.

З безлічі існуючих на сьогоднішній день пакетів візуального моделювання особливий інтерес викликають універсальні пакети, не орієнтовані на визначену вузьку-спеціальну область (фізика, хімія, електроніка і т.д.), а що дозволяють моделювати структурно-складні гібридні системи у різних прикладних областях.

Незважаючи на те що сучасні універсальні пакети візуального моделювання володіють безліччю загальних властивостей (дозволяють будувати з блоків ієрархічні функціональні схеми, надають користувачеві схожі бібліотеки чисельних методів, засоби візуалізації поведінки і набори анімаційних можливостей, підтримують технологію об'єктно-орієнтованого моделювання), їх можна розділити на три основні групи [1] (рис. 1):

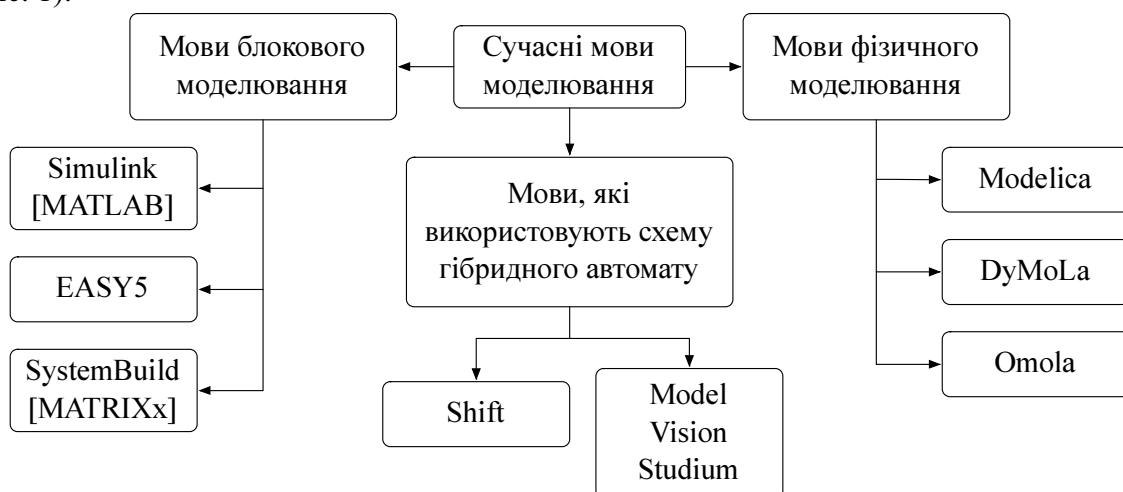

Рис. 1. Групи пакетів візуального моделювання

Пакети, що належать до першої групи, використовують графічну мову ієрархічних блок-схем. Блок вищого рівня ієрархії збирається з деякого набору стандартних блоків (створених раніше розроблювачами пакета, або написаних самим користувачем), що з'єднуються односпрямованими функціональними зв'язками. Зібрану функціональну схему можна використовувати як блок на наступному рівні ієрархії і можна запам'ятати в бібліотеці блоків [2].

До переваг цього підходу варто віднести, насамперед, надзвичайну простоту створення не дуже складних моделей навіть не занадто підготовленим користувачем. У той же час при створенні складних моделей приходиться будувати досить громіздкі багаторівневі блок-схеми, що не відображають природної структури системи, яка моделюється. Це ускладнює процес моделювання.

Найбільш відомими представниками першої групи є: підсистема Simulink пакету MATLAB, пакет EASY5, підсистема SystemBuild пакету MATRIXx, VisSim.

Пакети, що належать до другої групи, дозволяють при створенні моделі використовувати неорієнтовані і потокові зв'язки. Користувач може сам визначати нові класи блоків. Безупинна складова поведінки елементарного блоку задається системою алгебро-диференціальних рівнянь і формул. Дискретна складова задається описом дискретних подій, при виникненні яких можуть виконуватися миттєві присвоєння змінним нових значень. Дискретні події можуть поширюватися спеціальними зв'язками. Зміна структури рівнянь можлива тільки побічно через коефіцієнти в правих частинах (це обумовлено необхідністю символічних перетворень при переході до еквівалентної системи).

Підхід дуже зручний і природний для опису типових блоків фізичних систем. Недоліками є необхідність символічних перетворень, що різко звужує можливості опису гібридного поведінки, а також необхідність чисельного рішення великого числа алгебраїчних рівнянь, що значно ускладнює задачу автоматичного одержання достовірного рішення.

Серед пакетів, що належать до другої групи, можна відзначити: DuMoLa (Dynamic Modeling Laboratory), Omola (OmSim). Як узагальнення досвіду розвитку систем цього напрямку міжнародною групою вчених The Modelica Design Group розроблена мова Modelica, яка пропонується в якості стандарту при обміні описами моделей між різними пакетами.

Третя група містить у собі пакети, засновані на використанні схеми гібридного автомата. Використання карти станів при описі переключень станів, а також безпосередній опис безупинних поведінок системи системами алгебро-диференціальних рівнянь надає великі можливості в описі гібридного поведінки зі складною логікою переключень. Користувач може сам визначати нові класи блоків. Безперервна складова поведінки елементарного блоку задається системою алгебро-диференціальних рівнянь і формул. До недоліків варто також віднести надмірність опису при моделюванні чисто безупинних систем. До цієї групи відносяться: пакет Shift, пакет Model Vision Studium [3].

Література

1. Колесов Ю.Б., Сениченков Ю.Б. Моделирование систем. Практикум по компьютерному моделированию. Учебное пособие. – СПб.: БХВ-Петербург, 2007. – 352 с.
2. Сирота А.А. Компьютерное моделирование и оценка эффективности сложных систем. – Техносфера: Мир программирования, 2006. – 280 с.
3. Колесов Ю.Б., Сениченков Ю.Б. Моделирование систем. Объектно-ориентированный подход. Учебное пособие. – СПб.: БХВ-Петербург, 2012. – 192 с.